

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTI ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ірина ВЕРЕЩАК,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Статтю присвячено актуальній педагогічній проблемі – діагностиці готовності вчителів до здоров'язбережувальної діяльності в початковій школі. На основі теоретичного аналізу й узагальнення даних експериментальних досліджень, власного педагогічного досвіду виявлено, що готовність вчителя до здоров'язбережувальної діяльності в початковій школі – це єдність чотирьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, пізнавального, практичного та особистісно-рефлексивного. Визначені компоненти реалізуються за допомогою аналогічних критеріїв, до кожного з яких дібрані належні показники для оптимізації процесу діагностики. Відповідно до критеріїв виділено такі рівні підготовки вчителів до здоров'язбережувальної діяльності в початковій школі: високий, достатній, середній, низький.*

***Ключові слова:** діагностика, готовність учителів до здоров'язбережувальної діяльності в початковій школі, компоненти, критерії, показники та рівні вияву критеріїв.*

DIAGNOSTICS OF THE FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS TOWARDS HEALTH CARE ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL

Iryna VERESHCHAK

***Abstract.** The article is devoted to an actual pedagogical problem - the diagnosis of teachers' readiness for health-preserving activities in primary school. Based on the theoretical analysis and generalization of experimental research data and own pedagogical experience, it was found that a teacher's readiness for health-preserving activities in primary school is a unity of four components: motivational-value, cognitive, practical and personal-reflective. The identified components are implemented using similar criteria, for each of which appropriate indicators are selected to optimize the diagnostic process.*

According to the criteria, the following levels of training of teachers for health-preserving activities in primary school were selected: high, sufficient, medium, low.

Keywords: *diagnosis, readiness of teachers for health-preserving activities in primary school, components, criteria, indicators and levels of criteria manifestation.*

У сучасних умовах, коли здоров'я нації стає одним із найважливіших пріоритетів державної політики, підготовка майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувальної діяльності набуває особливої актуальності. Початкова школа відіграє вирішальну роль у формуванні основ здорового способу життя, адже саме в цей період діти набувають первинних навичок і звичок, які впливатимуть на їхнє здоров'я у майбутньому. Зростаюче навантаження у закладах освіти, систематичні інновації в системі початкової освіти, недостатня фізична активність та нездоровий спосіб життя, посилює виняткову роль учителя у пропаганді здорових звичок серед молодших школярів. Учитель початкових класів, який володіє знаннями та навичками здоров'язбережувальної діяльності, може стати для своїх учнів прикладом, взірцем і джерелом натхнення щодо ведення здорового способу життя. Саме вчитель здатен навчити дітей основам правильної гігієни, харчування та фізичної активності, що є важливим елементом здоров'язбережувального виховання. У зв'язку з цим, підготовка педагогів, здатних ефективно застосовувати здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі, стає невід'ємною частиною сучасної початкової освіти.

Для результативності формування навичок здорового способу життя вчитель повинен постійно взаємодіяти і вести «просвітницьку роботу з учнями, їхніми батьками, медичними працівниками та шкільним психологом, соціальним педагогом; планувати і організовувати свою діяльність, зважаючи на пріоритети формування, збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. І педагог має бути готовим до виконання такої ролі, але не формально, а за життєвими переконаннями» [3, с. 128].

З метою виявлення рівня поінформованості і обізнаності педагогів, а також якості підтримки здоров'язбережувального навчання у закладах загальної середньої освіти, нами були проаналізовані веб-сайти ЗЗСО, сайти закладів освіти, які працюють за програмою «Школа сприяння здоров'ю», блоги

вчителів тощо. Було опрацьовано біля 50 випадкових веб-сторінок сайтів ЗЗСО з різних регіонів України.

Веб-сайти закладів освіти містять таку інформацію: методика загартування за системою П. Іванова, гімнастики та вправи для фізичного розвитку тощо (Початкова школа № 42 Полтавської міської ради); сторінки «Здоровий спосіб життя» та «Безпечний інтернет», де представлено опис ресурсів та назви тренінг-курсів з превентивної освіти школярів (Онуфріївська зош I-III ступенів Кіровоградської області); орієнтовну модель принципів здоров'язбереження (Харківська ЗОШ I-III ступенів №41 Харківської міської ради Харківської області), у тематичному розділі «Безпека життєдіяльності» подано загальні Інструкції з охорони здоров'я та пам'ятки для учнів (Першотравенська загальноосвітня школа I-III ступенів № 5 Першотравенської міської ради Дніпропетровської області), інструкції з безпечної поведінки у природному і соціальному середовищі, надання першої допомоги вчителем (Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 35» Дніпровської міської ради Дніпропетровської області), опис процесу впровадження проєкту «Школа сприяння здоров'ю» (Кам'янець-Подільська загальноосвітня I-III ступенів школи №7) тощо.

Розглянемо наповнюваність веб-сайтів тих закладів освіти, що зараховані до мережі Шкіл Сприяння здоров'ю. На сайті Полтавської гімназії «Здоров'я» № 14 представлено програму «Здоров'я», фотоматеріали та рубрику «Про інформаційну безпеку». Харківська ЗОШ I-III ступенів № 164 Харківської міської ради містить відповідну програму «Школа сприяння здоров'ю», опис діяльності педагогічних працівників щодо збереження та укріплення здоров'я учнів і педагогів. На сайті Комунального закладу «Харківська спеціальна школа №2» подано характеристику напрямів діяльності Школи Сприяння здоров'ю, тематичних виховних заходів, опис вправ корекційної фізкультурно-оздоровчої роботи, серед яких пальчикова і дихальна гімнастика, фітболгімнастика, психогімнастика, пісочна терапія тощо. Сайт Вороцівського ЗЗСО I-III ступенів Львівської області пропонує схему напрямів діяльності, форми і методи роботи Школи сприяння здоров'я, серед діючих гуртків – «Школа безпеки», у рубриці «Робота з батьками» – лекторій на тему «Здоровий спосіб життя сім'ї як запорука успішного формування здорового молодого покоління».

Найбільш змістовними виявилися сайти навчально-виховних комплексів, зокрема Філії «Грузький НВК» ОКНЗ «Софіївська ЗОШ I-III ступенів» Кіровоградської області. Тут у розділі «Здоров'я через освіту» представлені розширений опис діяльності «Школи сприяння здоров'ю», комплексна програма оздоровчої діяльності (у розрізі структури школи – початкова і основна), теоретичне обґрунтування і характеристика здоров'я-збережувальних технологій, подано опис культури здоров'я в спадщині В.Сухомлинського та валеологічних особливостей українських страв, конкретні рекомендації та приклади застосування здоров'язбережувальних технологій на різних уроках (читання, музичне мистецтво), репрезентовано презентацію тощо.

На більшості веб-сайтів інформація за проблематикою здоров'я обмежується лише сторінками, що присвячені булінгу та кібербулінгу, де висвічуються нормативно-правова документація, заходи запобігання булінгу, порядок повідомлення та алгоритм дій у разі виявлення означеного діяння насильства тощо. Відзначимо, що не на кожному веб-сайті представлено нормативно-правовий супровід щодо забезпечення умов здоров'язбережувального навчання.

На персональних сайтах вчителів зустрічали тези й статті, присвячені проблемі здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі початкової школи. Деякі автори подають конкретні поради для батьків, методики (вправи на гармонізацію півкуль головного мозку, гімнастика для очей, дихальні вправи) тощо.

Загалом відзначимо, що актуальність та всеосяжність даної проблеми потребує широкої та безперервної популяризації серед педагогічної спільноти. На жаль, проведені дослідження переконують в недосконалій пропаганді, нерегулярній агітації та фрагментарній практичній реалізації здорового способу життя в учнівському середовищі. Інформація здебільшого подана в описовій формі і має декларативний (показовий) характер, відсутні конкретні рекомендації, вправи, методики, авторські технології здоров'язбереження тощо. Причому спостерігаємо тенденцію до більш змістовного наповнення здоров'язбережувальною тематикою сайтів навчально-виховних комплексів, у порівнянні із закладами загальної середньої освіти. Відповідно, основний здоров'язбережувальний ресурс спрямовано на дошкільну освіту, у порівнянні з початковою.

Означену ситуацію можемо пояснити низькою обізнаністю педагогічних працівників щодо застосування здоров'язбережувальних технологій, відповідно, учнівська та батьківська аудиторія не мають достатньої інформаційної можливості для грамотної організації здоров'язбережувального навчання і дозвілля школярів. Відтак, якість підготовки студентів до здоров'язбережувальної діяльності в початковій школі потребує суттєвої підтримки в процесі професійної підготовки у ЗВО.

Перевірка теоретично обґрунтованих положень здійснюється в наукових дослідженнях за допомогою експерименту – спеціально організованої педагогічної діяльності із заздалегідь визначеною метою для спостереження розвитку досліджуваного явища у відповідно створених педагогічних умовах.

Дослідно-експериментальна робота (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) проводилася в природних умовах, не порушуючи логіки і перебігу освітнього процесу.

Констатувальний етап експерименту полягав у виявленні вихідного рівня сформованості готовності майбутніх учителя до здоров'язбережувальної діяльності в початковій школі.

Мета формувального експерименту полягала у реалізації і перевірці науково обґрунтованих положень щодо порушеної проблеми дослідження.

На контрольному етапі експерименту проведено повторну діагностику з використанням методик, застосованих на попередніх етапах дослідження, систематизовано та узагальнено результати експериментальної роботи, зроблено висновки.

В експериментальному педагогічному дослідженні було використано ряд методів (анкетування, тестування, бесіди, спостереження, нетнографія тощо), які вважаємо буде доцільним більш глибоко їх обґрунтувати.

Анкетування – це метод опитування, в ході якого комунікаційним засобом зв'язку між дослідником і респондентом є розроблена заздалегідь анкета. Відповідно до класифікації соціологічних анкет, нами були підібрані питання за формою: прямі; за структурою: відкриті та напівзакриті (таблична форма розміщення питань); за функціями: основні (змістові) та неосновні (допоміжні). Перед проведенням анкетування в кожній групі нами здійснено усний інструктаж стосовно процедури заповнення анкети.

Нами були проведені анкетування вчителів початкових класів «Практики впровадження здоров'язбережувальних заходів у

навчальному процесі» (оцінка використання різних методів і технік для підтримки здоров'я дітей під час навчання); «Перешкоди та виклики в реалізації здоров'язбережувальної діяльності» (виявлення труднощів, з якими стикаються вчителі при впровадженні здоров'язбережувальних заходів), «Інтеграція здоров'язбережувальних технологій у шкільну програму» (дослідження ефективності включення здоров'язбережувальних практик у щоденну роботу вчителів); для батьків молодших школярів – «Взаємодія школи та сім'ї у сфері здоров'язбереження» (оцінка співпраці між школою та батьками у підтримці здорового способу життя дитини, зокрема обміну інформацією та порадами).

За допомогою системи спеціально розроблених тестів, творчих завдань нами було виявлено рівень сформованості когнітивного і діяльнісного компонентів готовності студентів до застосування здоров'язбережувальних технологій у початковій освіті. Неодмінними вимогами до тестування є такі: обов'язковий для всіх досліджуваних комплекс випробувальних завдань; чітка стандартизація зовнішніх умов, у якій здійснюється тестування; наявність більш-менш стандартної (фіксованої) системи оцінювання та інтерпретації одержаних результатів; використання під час оцінювання досліджуваних середніх показників результатів тестування [1]. Щодо співвідношення форм тестових завдань, то було розроблено тестові завдання закритої форми (у яких студенти вибирають одну правильну відповідь із декількох запропонованих) та відкритої форми (завдання з вільно конструйованою відповіддю).

Бесіди зі студентами (індивідуальні, групові) у процесі діалогу дозволяли з'ясувати певні характеристики й особливості педагогічних оцінок, суджень, думок, характер пізнавального інтересу й мотивів поведінки, рівень значущості професійних цінностей та інші явища, які були недоступні при безпосередньому спостереженні; встановити бар'єри й перешкоди на шляху самоосвіти у процесі формування готовності майбутніх педагогів до здоров'язбережувальної діяльності у майбутній професії та ведення здорового способу життя.

Спостереження – найбільш інформативний експериментальний метод дослідження певного педагогічного явища (його характеру, особливостей, обставин, кількісних параметрів тощо) в природних умовах. Спостереження в розрізі нашої роботи відповідало вимогам об'єктивності, систематичності та контрольованості.

Нетнографія – це метод дослідження онлайн з метою вивчення та опису діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу у мережі Інтернет (сайти, блоги). Через опосередковану комп'ютерну мережу ми вивчали стан інформаційного забезпечення організації здоров'язбережувального навчання учнів закладів загальної середньої освіти.

Для оцінки наявного рівня сформованості структурних компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до здоров'язбережувальної діяльності, необхідно визначити критерії з відповідними показниками.

Означення критерію знаходимо у навчальному посібнику З. Курлянд, де означений феномен розглядається як «мірило оцінки, судження; необхідна та достатня умова прояви або існування явища чи процесу» [2, с. 120] Далі учена вважає, що розгляд будь-якої досліджуваної величини повинен включати в себе не лише її ознаки, а й критерії, які визначають експлікацію тієї чи тієї ознаки у процесі та явищі, що розглядається [2].

Таким чином, для визначення рівня сформованості досліджуваного явища, нами було визначені критерії, які характеризують змістові ознаки по кожній зі складових готовності студентів до здоров'язбережувальної діяльності та відповідні їм показники:

- мотиваційно-ціннісний критерій (усвідомлення важливості та позитивне ставлення до здоров'язбережувальної діяльності; високий рівень мотивації до означеної діяльності);

- пізнавальний критерій (володіння теоретичними знаннями про основні принципи і методи здоров'язбереження у шкільному середовищі; знання законодавчих і нормативних документів, що регулюють питання збереження здоров'я учнів у школі; розуміння відповідальності за створення здорового та безпечного навчального середовища в молодшій школі);

- практичний критерій (уміння застосовувати конкретні методики та прийоми, спрямовані на збереження фізичного та психічного здоров'я учнів під час уроків; створення здорового та безпечного навчального середовища; розробка та реалізація здоров'язбережувальних програм і заходів);

- особистісно-рефлексивний критерій (здатність до самоаналізу та самооцінки власної діяльності у сфері здоров'язбереження; готовність до постійного самовдосконалення; критичність до власних помилок та готовність їх виправляти).

За допомогою оптимальних способів контролю відповідно до критеріїв виділено такі рівні підготовки вчителів початкової школи до здоров'язбережувальної діяльності в початкових класах: високий, достатній, середній, низький (елементарний), що визначаються не лише за ступенем сформованості критеріїв і показників їх вияву в навчальній діяльності, а й з урахуванням неперервності, поетапності процесу, поступового ускладнення, розширення та варіювання сфер діяльності, підвищення складності вирішуваних навчальних завдань у професійному контексті.

Отже, актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувальної діяльності обумовлена необхідністю забезпечення здорового та гармонійного розвитку підростаючого покоління. Здоров'язбережувальна діяльність у школі сприяє формуванню здорового способу життя, а також позитивно впливає на загальну успішність і самопочуття учнів. Відповідна підготовка педагогів є ключовою умовою ефективної реалізації цих завдань, що, в свою чергу, сприяє підвищенню якості освіти та здоров'я нації в цілому.

Виокремлені компоненти готовності вчителів до здоров'язбережувальної діяльності, що корелюють із критеріями та показниками, рівні їх вияву не лише забезпечують цілісне бачення системи неперервної підготовки вчителів початкової школи до освітньої діяльності, але сприяють переходу до конкретного плану дій щодо здійснення моніторингу ефективності системи, надають можливість активного втручання в підготовку вчителів початкової школи з метою її корекції.

Список використаних джерел:

1. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навч. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. літ., 2005. 396 с.
2. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності. Одеса, 1995. 160 с.
3. Романишина Л. М., Кришук Б. С., Поліщук О. С. Здоров'язбережувальна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2022. № 2(24). С. 123–131.